बझाङ थलारा क्षेत्रका मागलगीतको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागद्वारा निर्धारित स्नातकोत्तर
तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका
लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

शिवराज पाण्डेय

शैक्षिक सत्र : २०६५/६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत नेपाली एम.ए. दोस्रो वर्षका छात्र शिवराज पाण्डेयले **बझाङ थलारा क्षेत्रका मागलगीतको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार गर्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६९/०४/३०

शोधनिर्देशक

मोतिलाल पराजुली

प्राध्यापक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्र शिवराज पाण्डेयले त्रि.वि.वि. स्नातकोत्तर तह (एम.ए) मा नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि गर्नुभएको **बझाङ थलारा क्षेत्रका मागलगीतको अध्ययन** नामक शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम ____________________
विभागीय प्रमुख

प्रा. मोतिलाल पराजुली ____________________
शोधनिर्देशक

………………………… ____________________

बाह्य परीक्षक

मितिः

कृतज्ञता-ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र लोकसाहित्यिक अध्ययनअन्तर्गत **'बझाङ थलारा क्षेत्रका मागलगीतको अध्ययन'** शीर्षकमा शोधपत्र तयार पार्न अनुमति प्रदान गर्दै आवश्यक सहयोग गर्नुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसै गरी यस शोधकार्यको प्रांरम्भाबस्थादेखि अन्तिम अवस्थासम्म प्रत्यक्ष सुझाव, सल्लाह र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय शोधनिर्देशक प्रध्यापक डा. मोतीलाल पराजुली प्रति पनि हार्दिक आभार र कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु तथा यस शोधकार्यको शीघ्रता र पूर्णताको निम्ति यथायोग्य सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय गुरुवर्गका अतिरिक्त अन्य विज्ञ महानुभावप्रति पनि ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयार पार्ने सिलसिलामा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग प्रदान गर्नुहुने गंगादेवी पाण्डेय, मन्धरीदेवी पाण्डेय, विरमादेवी भट्टराई, राजमतिदेवी भट्टराई, हर्कमतिदेवी पाण्डेय, जुनादेवी रोकाया र जयलक्ष्मी पाण्डेयहरुप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु त्यसैगरी पर्याप्त सामग्री उपलब्ध गराउने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय र कर्मचारी परिवारप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी शैक्षिक प्रेरणाका निम्ति आवश्यक परिवेश र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने पिता स्व. धर्मराज पाण्डेय र माता गंगादेवी पाण्डेय दाजु रामराज पाण्डेय लक्ष्मिराज पाण्डेय लागायत सम्पूर्ण परिवारप्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

शोधलेखनका सन्दर्भमा विभिन्न ठाँउमा पुगेर सामग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्नुहुने मित्र लोकराज पाण्डेय अम्मरराज पाण्डेय तथा रामप्रसाद भट्ट र वर्णविन्यासमा आवश्यक सहयोग गर्ने मित्र दिपेन्द्रराज भट्ट लगायत छिटो-छरितो रूपमा टङ्कन कार्य गर्ने 'फ्रेन्स कम्प्युटर' का राजीव महर्जनप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

शिवराज पाण्डेय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर काठमाडौं

२०६९

संक्षेपीकृत सूची

अ.	-	अप्रकाशित
एम.ए.	-	मास्टर अफ आर्ट्स
कु.	-	कुमारी
गा.वि.स.	-	गाउँ विकास समिति
जि.शि.का.	-	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
जि.वि.स.	-	जिल्ला विकास समिति
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
ने.के.वि.	-	नेपाली केन्द्रीय बिभाग
ने.रा.प्र.प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
प्रा.डा.	-	प्राध्यापक डाक्टर
प्र.	-	प्रकाशन
प्रा.लि.	-	प्राइवेट लिमिटेड
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय

विषय सूची

पेज

सिफारिस-पत्र

कृतज्ञता-ज्ञापन

स्वीकृति-पत्र

संक्षेपीकृत सूची

विषयसूची

परिच्छेद एक : शोध परिचय **१–८**

१.१ विषय परिचय १

१.२ शोधसमस्या २

१.३ शोधको उद्देश्य ३

१.४ पूर्वकार्यको विवरण ३

१.५ शोधको औचित्य ६

१.६ सामग्री सङ्कलन तथा विश्लेषण ७

१.६.१ सामाग्री सङ्कलन ७

१.६.२ विश्लेषण विधि ७

१.७ शोधपत्रको अध्ययन क्षेत्र र सीमा ८

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ८

परिच्छेद दुईः बझाङ थलारा क्षेत्रको परिचय **९-१६**

२.२ भौगोलिक परिचय १०

२.२.१ हिमाली प्रदेश ११

२.२.२ लेकाली प्रदेश ११

२.२.३ पहाडी प्रदेश ११

२.३ ऐतिहासिक परिचय १२

२.४ सामाजिक जनजीवन र लोकसंस्कृति १३

२.३.१ संस्कार र रीतिरिवाज १३

२.३.२ आर्थिक अवस्था १४

२.३.३ शैक्षिक अवस्था १५

परिच्छेद तीनः मागल गीतको सामान्य परिचय **१६-२३**
३.१ मागलको अर्थ र अभिप्राय १६
३.२ मागलगीतको गायन प्रक्रिया १९
३.३ मागलका प्रकार १९
३.३.१ संस्कार सम्बन्धी मागल २०
३.३.२ देवता सम्बन्धी मागल २३

परिच्छेद चार : बझाङ थलारा क्षेत्रका मागलगीतको सङ्कलन र अध्ययन **२४-४७**
४.१ जन्मसंस्कारसँग सम्बन्धित मागलहरू २४
४.१.१ बालक जन्मदाको मागल २४
४.१.२ न्वारनको मागल २६
४.१.३ पास्नीको मागल (भात चखाई) २८
४.२ व्रतबन्ध संस्कारसम्बन्धी मागल २९
४.२.१ बेदीपुर्ने मागल २९
४.२.२ कपाल काट्दाको मागल (क्षौर संस्कार) ३१
४.२.३ पितर निउता मागल ३२
४.२.४ छाला पहिराउँदाको मागल ३४
४.२.५ काशी पढन जाँदाको मागल ३५
४.२.६ जनै पहिराउँदाको मागल (जोगी हुँदाको मागल) ३७
४.२.७ दीक्षा सुनाउँदाको मागल ३८
४.२.८ भिक्षा दिँदाको मागल ४०
४.२.९ गोपीचन्नको मागल ४१

परिच्छेद पाँचः बझाङ थलारा क्षेत्रमा विवाह र देवीदेवताकमा मागको अध्ययन **४८-८९**
५.१ विवाह सम्बन्धी मागलहरूको सङ्कलन ४८
५.१.१ चामल रुझाउँदाको मागल ४८
५.१.२ दाउरा अनाई ५०
५.१.३ पात अनाईको मागल ५१
५.१.४ ताइबस्नुको मागल ५२
५.१.५ नाता छेकाई ५३

५.१.६ गरगहना बनाउँदाको मागल ५५
५.१.७ कोसेली बान्नु ५६
५.१.८ नाता लगाउनुको मागल (कपडा पहिराउँदा) ५७
५.१.९ घुलि अर्ग (गोत्रोच्चारणको मागल) ६२
५.१.१० दुलहा भित्र लिनु ६४
५.१.११ ठेलाबस्नुको मागल ६५
५.१.१२ गोडा धुदाको मागल ६६
५.१.१३ अगुँठो दानको मागल ६७
५.१.१४ मधुपर्क (दघीमणी) को मागल ६९
५.१.१५ सङ्कल्प/कन्यादान मागल ६९
५.१.१६ साइ पैरनु/नाता लाउनु ७१
५.१.१७ देली ओल्लनुको मागल ७२
५.१.१८ कुच्चिमूठा हान्नु ७३
५.१.१९ चामल भर्नु ७४
५.२ देवताका मागल ७५
५.२.१ सम्पूर्ण देवताको स्नानको मागल ७५
४.२.२ जग्यशाला थालनी गर्ने ७८

परिच्छेद छः सारांश र निष्कर्ष ९०-९५
६.१ सारांश ९०
६.२ निष्कर्ष ९२

परिशिष्ट

सन्दर्भग्रन्थ सूची